

АКАДЕМІК ДМИТРО БАГАЛІЙ ПРО ГРИГОРІЯ СКОВОРОДУ

Життя і діяльність першого українського філософа Г.С.Сковороди постійно перебували в центрі уваги видатного українського вченого Д.Багалія (1857-1932). Працюючи над виданням повного зібрання творів Г.Сковороди, Д.Багалій, починаючи з 1894 року, опублікував добрий десяток праць про нього. Перша стаття вченого «К юбилею украинского философа Григория Саввича Сковороды» з'явилася на сторінках журналу «Киевская старина» (1894.-№8.-С.268-276). У 1895 році Д.Багалій продовжив наукові студії про Сковороду (там же.-1895.-№2.-С.145-169, №3.-С.265-294, №6.-С.272-300). Матеріал, який ліг в основу цієї доповіді, був виголошений Д.Багалієм під заголовком «Г.С.Сковорода, его учение, жизнь и значение», яку історик прочитав на ювілейному засіданні, присвяченому пам'яті Сковороди в Українському філологічному товаристві 13 листопада 1894 року.

Д.Багалій один з перших висвітлив роль Сковороди в житті Харківського університету, довівши, що саме він стояв у першій шерезі ініціаторів створення цього престижного навчального закладу (див.: «Опыт истории Харьковского университета».-Т.І.-Харьков, 1893-1898). У співавторстві з Д.Міллером Д.Багалій видав фундаментальну монографію «История г.Харькова» (Харьков, 1905), в якій були вміщені два розділи про Сковороду.

У 1911 році вийшла з друку стаття Д.Багалія «Г.С.Сковорода и Л.Н.Толстой. Историческая параллель», а в 1922 році - дві праці, в яких аналізується філософська спадщина Сковороди (Багалій Д.І., Яворський М.І. «Український філософ Гр.С.Сковорода» та Багалій Д.І. «Український мандруючий філософ Гр.С.Сковорода»). Багаторічна робота Д.Багалія над дослідженням життя і творчості видатного українського мислителя дозволила йому видати у 1926 році фундаментальну працю «Український мандрований філософ Григорій Сковорода», за яку її автор був удостоєний вищої премії Всеукраїнського комітету сприяння вченим. Необхідно погодитися з висловлюванням Петра Майдаченка, який є автором Переднього слова до другого

видання книги Д.Багалія, що сам автор «вважав цю монографію кращою серед своїх наукових здобутків, а ми на відстані часу можемо стверджувати, що вона досі одна з найкращих, коли не найкраща взагалі, за всі часи у скворородинознавстві».

У своїй монографії про Сковороду Д.Багалій детально зупиняється на невтішній долі науково-літературної спадщини Г.Сковороди, доводячи, що окремі твори були у свій час перекручені або зазнали утисків церковної цензури.

Заслуговують на увагу розділи «Зміст філософських творів Г.Сковороди» і «Загальна філософська концепція Г.Сковороди, вивчена з його творів». «Головною рисою філософії Сковороди, - писав Д.Багалій, - треба визнати її самостійний характер. Вона в основі своїй дуже проста, навіть елементарна, але продумана, самостійна й наскрізь пройнята єдністю, монолітністю... Його наука розвинулась з тих зерен, які ми бачимо у нього й раніше, як у представника доби європейського відродження на Україні».

Великий фактичний матеріал зустрічаємо в третьому розділі монографії Д.Багалія «Літературні твори Г.С.Сковороди». Вчений проаналізував твори Сковороди філософсько-морального змісту, зокрема «Сад Божественных пісней» і сатиричний твір «Всякому городу нрав і права». Д.Багалій відзначав, що «в піснях Г.Сковороди ми бачимо цікаве з'єднання шкільних та народних елементів, штучної та народної поезії, штучної й народної музики, з перевагою в цій останній церковних мотивів».

Ряд українських мовознавців досліджували мову й стиль творів Г.Сковороди. Не оминув цю проблему і Д.Багалій у своїй праці. Аналізуючи дослідження філолога П.Житецького, Д.Багалій констатував: «П.Житецький схарактеризував цю мову, що вона немовби становить неприродну мішанину, амальгаму різних елементів і нічого не сказав про російську літературну стихію в мові Сковороди. Я не філолог і високо ставлю авторитет П.Житецького. Але не можу не сказати про своє вражіння читача прозових творів Сковороди. На мене вони справили таке вражіння, що деякі частини їх написані гарною на той час російською мовою, звичайно з елементами церковнослав'янськими, а іноді, однак, майже і без них... Ми маємо справу з письменником, який мислив не тільки поняттям, а й поетичними образами, цебто, інакше кажучи, що в нього в прозі були елементи поезії, працював не сам розум, але й уява, фантазія».

Григорій Сковорода в оцінці академіка Д.Багалія - людина надзвичайно практична. Він любив життя, але добре розумів, що смерть - природне явище, на яке людина вплинути не може. Д.Багалій яскраво описує останній день в житті філософа: «... Сковорода з заступом у руці копав яму - вузьку, довгу домовину. «Що це, друже Григорію, що це ти робиш?» - спитав господар, наблизившись до старого. «Час, друже, кінчати блукання, - відповів Сковорода, - бо й так усе волосся злетіло з бідної голови. Час дати спокій». Наступного дня мандрований філософ помер.

Леонід Голдовський, Іван Кашула

Г.С.СКОВОРОДА В КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Пошуки східнослов'янської філософської думки XVIII століття значною мірою пов'язані з іменами Ломоносова і Сковороди. Випускник Московської академії М.Ломоносов (1711 - 1765), будучи всебічним вченим-природознавцем, створив основи «корпускулярної філософії», що ґрунтувалися на атомістичній доктрині. В них він бачив можливість примирення наукового і релігійного пояснення світу. Випускник Київської академії, Г.Сковорода (1722-1794) започаткував протилежний шлях філософствування. Він зосередив свою увагу на етичній проблематиці. Філософію Г.Сковорода розуміє як науку про людське щастя, тобто про спосіб самосвідомості та самовизначення себе у світі. Філософія, за Сковородою, «устремляет весь круг дел своих на тот конец, чтобы дать жизнь духу нашему, благородство сердцу, свет мыслям, яко главе всего» (3,521).

Сковорода створив справді оригінальну філософську систему. Теоретичну основу його морально-етичних поглядів становить концепція «трьох світів» і «двох натур». Перший світ - це Всесвіт. Мислитель називає його «мир всеобщий», «макрокосм», «мир, в котором мы живем». Другий світ - людина - «микрокосм», «мирок». Третій - «мир символічний», «мир библичний», «Біблія».

Мислителя цікавило співвідношення у світах духовного і матеріального. Він вважав, що кожен світ складається з двох на-